

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

М. І. Панов
Н. І. Панов

**ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА
ТА ЙОГО НАУКОВЕ
І ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ**

**ПОНЯТИЙНЫЙ АППАРАТ
УГОЛОВНОГО ПРАВА
И ЕГО НАУЧНОЕ
И ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ**

Наукова стаття

Харків
«Право»
2018

УДК 343.2.01(477)

П16

Панов М. І.

П16   Понятійний апарат кримінального права та його наукове і практичне значення = Понятийный аппарат уголовного права и его научное и практическое значение : наук. ст. / М. І. Панов. – Харків : Право, 2018. – 48 с. – Текст укр., рос.

ISBN 978-966-937-500-1

Розглядається понятійний апарат кримінального права як збірне юридичне поняття, до структури якого входять: кримінально-правові поняття, категорії та юридична термінологія, що становлять органічно взаємопов'язані і взаємодіючі елементи єдиного системного об'єкта. Аналізується кожний із цих елементів, з'ясовується їх значення для науки і практики кримінального права. З урахуванням специфіки термінології, що використана у роботі, та для більшої доступності читачам публікується українською та російською мовами.

Для науковців і всіх, хто цікавиться питаннями кримінального права.

УДК 343.2.01(477)

ISBN 978-966-937-500-1

© Панов М. І., 2018
© Видавництво «Право», 2018

ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ЙОГО НАУКОВЕ І ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ¹

Анотація. Проблема понятійного апарату кримінального права та її складових – понять, категорій та юридичної термінології – має надзвичайно важливе значення для теорії і практики кримінального права. Проте вона ще не отримала належного наукового дослідження, а тому є недостатньо розробленою.

МЕТА СТАТТІ – надання загальної характеристики та з’ясування значення понятійного апарату для теорії і практики кримінального права, розгляд його складових: понять, категорій та юридичної термінології, встановлення їхніх суттєвих та основних ознак, системоутворюючих відношень і зв’язків.

Понятійний апарат кримінального права розглядається як система взаємопов’язаних і взаємодіючих елементів: понять, категорій та юридичної термінології, сукупність яких утворює відповідне збірне юридичне поняття. Сутність цього апарату полягає у тому, що за допомогою його елементів у тексті права відображаються об’єкти (явища) реальної дійсності, що відносяться до сфери суспільних відносин, які виникають і функціонують із приводу злочинів, покарань, інших заходів кримінально-правового характеру. Функціональне призначення понять, категорій та термінології кримінального права полягає у визначенні і нормативно-правовому закріпленні в тексті закону кримінально-правових норм, інститутів, юридичних конструкцій, інших нормативно-правових утворень, що становлять зміст кримінального права. На основі проведеного аналізу обґрунтовується висновок про важливе значення понятійного апарату і його елементів для науки кримінального права, правотворення та практики застосування закону про кримінальну відповідальність.

Поняття трактуються як такі логіко-юридичні утворення кримінального права, які відображають і фіксують у своєму змісті суттєві

---

¹ Право України. 2018. №4. С. 205–222.

загальні типові ознаки певного класу (виду) об'єктів (явищ) реальної дійсності у сфері злочинів, покарань, інших заходів кримінально-правового характеру, та якими вони відрізняються від інших об'єктів (явищ). Логічною структурою понять визнається їхній зміст і обсяг, які виражаються у словесній формі. Виокремлюються, залежно від обсягу узагальнення, видові і родові поняття, залежно від ролі в науці і практиці кримінального права – доктринальні і легальні. Розглядаються основні риси понять кримінального права: формальна визначеність, точність, що дає можливість достатньо чітко і повно визначити їхній зміст і обсяг у кожному випадку і, відповідно, встановлювати коло об'єктів (явищ) реальної дійсності, які відображаються у відповідних поняттях. Поряд із цим розглядаються оціночні поняття, зміст і обсяг яких не мають чіткого визначення, а процедура їхнього застосування пов'язана з оціночно-пізнавальною діяльністю і, відповідно, з правозастосовною discreцією. Пропонується обмежувати їх використання у кримінальному законодавстві, одночасно висловлюються рекомендації щодо особливого порядку застосування цих понять.

Категорії розглядаються як гранично широкі за обсягом фундаментальні поняття кримінального права, такі як «закон про кримінальну відповідальність», «поняття злочину», «склад злочину» та його елементи, поняття покарання тощо. Наголошується на важливому методологічному значенні категорій, зокрема, для упорядкування системи понять та для більш глибокого пізнання кожного з них. Відстоюється позиція, згідно з якою до змісту понятійного апарату кримінального права, поряд із поняттями, входять також (як і в інших галузях права) властиві йому категорії як неодмінна і надзвичайно важлива складова.

Термінологія кримінального права визначається як система юридичних термінів – особливих знакових мовних одиниць, за допомогою яких у тексті закону в словесній формі визначаються (фіксуються) поняття та категорії, що входять до змісту кримінального права. Розглядаються суттєві ознаки термінів кримінального права як основоположних одиниць термінології, акцентується увага на жорсткому зв'язку термінів кримінального права з його поняттями і категоріями. Формулюються основні вимоги до термінології кримінального законодавства.